

Onilliklər boyu adı münaqişə zonası, müharibə bölgəsi kimi çəkilən Cənubi Qafqazda de-fakto sülh təmin olunub. Azərbaycanın BMT TŞ-nin qətnamələrini güc yolu ilə yerinə yetirərək yaratdığı reallıqların nəticəsi illərboyu açılması mümkünsüz görünən Qarabağ düyününə birdəfəlik son qoyub. Hər zaman münaqişənin danışıqlar vasitəsilə həllinin tərəfdarı kimi çıxış edən rəsmi Bakı konstruktivlik nümayiş etdirərək Vətən müharibəsindən sonra da qarşı tərəfə təkmil sülh modeli təklif edib ki, hazırda normallaşma istiqamətində əldə olunan bütün irəliləyişlər də məhz zamanında bu istiqamətdə atılan qətiyyətli addımların nəticəsidir.

De-yure sülhə də az qalıb

Azərbaycan tərəfi 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra iki ölkə arasında münasibətlərin normallaşdırılması üçün İrəvana beynəlxalq hüququn normalarına cavab verən 5 prinsip təqdim edib. Lakin qarşı tərəfin bəzi Qərb dairələrinin də təsiri ilə destruktivlik nümayiş etdirməsi 2024-cü ilə qədər normallaşma ilə bağlı konkret hansısa nəticələr əldə etməyə imkan verməyib. Ancaq yenə də Bakının sülh söyləri sayəsində Azərbaycan-Ermənistan normallaşma prosesi ötən ilin əvvəlindən etibarən müsbət istiqamətdə inkişaf etməyə başlayıb və əhəmiyyətli nailiyyətlərə imza atılıb. Ən əsası vasitəçilərə ehtiyac görülmədən iki ölkə dialoqlara başlayıb, masa arxasında müəyyən razılaşmalar əldə edib və sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası prosesinə start verib, Qazax rayonunun dörd kəndinin qaytarılması kimi real nəticələr ortaya qoyulub.

Azərbaycanın liderliyi ilə irəlilənilən sülh prosesi 8 avqust tarixli Vaşinqton sammiti ilə öz məntiqi nəticəsinə çatıb. Həmin tarixdə Ağ Evdə Amerika Birləşmiş Ştatlarının Prezidenti Donald Trampın iştirakı ilə sülh sazişinin mətni paraflanıb, vacib razılaşmalar əldə edilib. Vaşinqton zirvəsinin nailiyyətlərindən biri də Zəngəzur dəhlizinin (TRIPP) açılması ilə bağlı razılaşma əldə edilməsi olub. Regionda kommunikasiyaların açılması vacib əhəmiyyət daşıyır və Azərbaycanın qətiyyətli söyləri ilə Cənubi Qafqazda de-fakto sülhün bərqərar edilməsi bölgənin iqtisadi inkişafı üçün mühüm şərait yaradıb.

İşğalçı siyasəti ilə onilliklər boyu özünü dalan ölkəyə çevirən Ermənistanın bu vəziyyətdən çıxması üçün də tarixi şans yaranıb. Artıq Azərbaycan Ermənistana tranzit məhdudiyyətlərini aradan qaldırıb, həmçinin etimad quruculuğu istiqamətində pragmatik addımlar atılıb və iki ölkənin vətəndaş cəmiyyətləri İrəvan və Bakıya qarşılıqlı səfərlər ediblər.

Azərbaycanla Ermənistan arasında rəsmi Bakının liderliyi ilə formalaşdırılan sülh prosesi beynəlxalq

Cənubi Qafqazda barış və etimad quruculuğu dövrü

xalq aləmdə də böyük təqdirə qarşılanıb. Eyni zamanda Azərbaycanın ortaya qoyduğu sülh nümunəsi dünyada baş verən münaqişələrin öz yoluna qoyulması üçün həll variantı kimi istinad edilən nümunəyə çevrilib.

Ermənistanın konstitusiyasında Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları ləğv edildikdən sonra isə iki ölkə arasında barış sazişi də imzalanacaq və bölgədə sülh de-yure bərqərar olacaq.

Real sülh və yeni regional əməkdaşlıq imkanları yaranıb

Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi, Prezident Administrasiyasının Xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyev Doha Forumunun tədbirləri çərçivəsində Ermənistan Təhlükəsizlik Şurasının katibi Armen Qriqoryanla birgə "Ermənistan-Azərbaycan davamlı sülh: Vaşinqton sazişi və ortaq gələcək" adlı paneldə iştirak edib. Hikmət Hacıyev bildirib ki, ədalətli sülhə əsaslanaraq biz Cənubi Qafqazda yeni reallıqlar və yeni status-kvo yaradırıq: "Yaxın vaxtlarda imzalanan bir çox sülh razılaşmaları nəticəsiz qalıb, çünki razılaşmalar imzalandıqdan sonra tərəflər özlərini komfort zonasında hiss edir". O əlavə edib ki, rəsmi Bakı və İrəvan mütəmadi olaraq kontaktdadır və iki ölkə arasında

əldə olunan razılaşmaların icrasına çalışırlar.

Hikmət Hacıyev və A.Qriqoryan Dohada ilk dəfə "Euronews"a birgə müsahibə də veriblər. Siyasilər bildırıblər ki, iki ölkə arasında əsas dialoq kanalları 2020-ci ildə Avropa İttifaqının (Aİ) dəstəyi ilə formalaşılıb. Prosesin kulminasiyası ABŞ Prezidenti Donald Trampın vasitəçiliyi ilə Prezident İlham Əliyev və Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyan arasında Vaşinqtonda paraflanan sülh sazişi olub.

Hikmət Hacıyev bildirib ki, Brüsseldə aparılan danışıqlar bu prosesə xüsusi təkan verib: "Brüsseldə yaxşı imkan yarandı və liderlər sülhə doğru irəliləmək barədə qərar verdilər".

Prezidentin köməkçisi sülh prosesini dünya miqyasında uğurlu model kimi qiymətləndirib: "Münaqişə səhifəsi bağlanılıb. İndi real sülh və yeni regional əməkdaşlıq imkanları var".

Bu sadalananlar Cənubi Qafqazda faktiki olaraq sülhün bərqərar olmasına əyani nümunələrdir. Lakin bütün bunların fonunda Ermənistanın sülhə zidd addımları da diqqət çəkir. Cari il dekabrın 2-də Avropa İttifaqı (Aİ) və Ermənistan arasında Brüsseldə keçirilən Tərəfdaşlıq Şurasının VI iclasının nəticəsində imzalanmış "Avropa İttifaqı-Ermənistan Tərəfdaşlığı üçün Strateji Gündəlik" adlı sənəd də bunu

göstərir. Həmin sənəddə postmünaqişə dövrünün reallıqları təhrif edilib və burada sülh gündəliyinə zidd olan məsələlər öz əksini tapılıb. Sənədin həm giriş hissəsində, həm də bəzi bölmələrində Qarabağdan könüllü şəkildə Ermənistana miqrasiya edən sakinlərə istinadən "Azərbaycanın hərbi əməliyyatlarından sonra köçkün düşmüş Qarabağ erməniləri" ifadəsi işlədilib. Bununla yanaşı, insanlıq əleyhinə cinayətlər və hərbi cinayətlər törətməkdə ittiham olunan və məhkum edilmiş erməniəsilli şəxslər "əsir" statusunda qeyd edilib.

Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin məsələyə dair şərhində bildirilir ki, 7 il müddətində Aİ ilə Ermənistan arasında strateji prioritetləri müəyyənələşdirən bu ikitərəfli sənəddə Azərbaycanı hədəf alan məsələlərə yer ayrılması qəbulədilməzdir və bu, eyni zamanda Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətlərinin perspektivlərinə mənfi təsir edir.

Bildirilir ki, sənəddə Ermənistanın regional konsensusdan məhrum olan "sülh kəsişməsi" təşəbbüsünü dəstəkləyən çoxsaylı müddəaların əks olunmasına baxmayaraq, 8 avqust Vaşinqton sammiti zamanı normallaşma prosesi çərçivəsində əldə edilmiş və mühüm əhəmiyyət kəşb edən "Beynəlxalq Sülh və Rifah naminə Tramp Marşrutu" (TRIPP) layihəsinə bir dəfə belə is-

tinad edilməməsi ciddi narahatlıq doğurur: "Azərbaycanla Ermənistan arasında paraflanmış saziş layihəsinin 7-ci maddəsində tərəflərin qarşılıqlı sərhəddə hər hansı üçüncü tərəfin qüvvələrini yerləşdirməməklə bağlı öhdəlik nəzərə alındıqda, Azərbaycana qarşı təbliğat vasitəsi kimi istifadə olunan Aİ-nin Ermənistandakı Müşahidə Missiyasının (EUMA) fəaliyyətinə xitam vermək əvəzinə, EUMA-nın mövcudluğunun qorunmasının və missiyanın tam operativliyinin təmin olunmasının prioritetləşdirilməsi digər narahatlıq mənbəyidir".

Azərbaycanı hədəf alan və 8 avqust Vaşinqton sammitinin nəticələrinə zidd olan bu sənədin təməlinə da görünür ki, Ermənistan dildə barış desə də, sülh gündəliyinə sadıqlıq göstərmir və Azərbaycana qarşı ərazi iddiasından əl götürmək istəmir. Sülhdən yayınmaq istəyən İrəvan yaxşı olar ki, özü üçün təhlükə yaranan bu yoldan vaxtında vaz keçsin, yoxsa bunun ağırı-acılı nəticələrinə qatlanmağa məcburdur və o zaman guya özünü sülhü dəstəkləyən tərəf kimi göstərərək Ermənistana dəstəyi ilə bölgədə hərbi münaqişə yaratmaq istəyində olan Aİ də onun dadına çata bilməyəcək.

*YasəməN MUSAYEVA,
"Azərbaycan"*